

נאורות

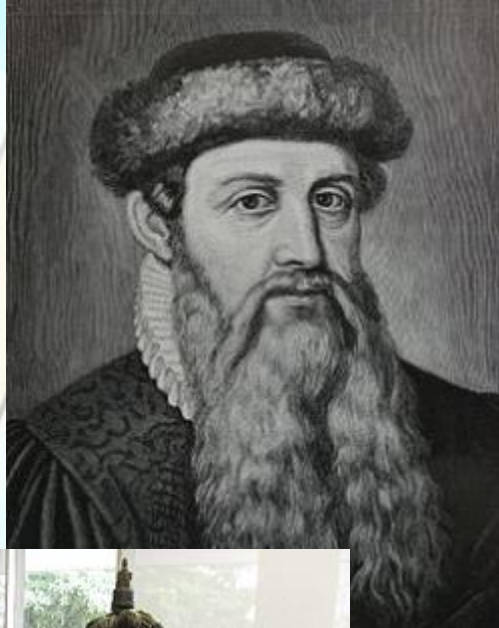
הרקע לנאורות

המהפכות שקדמו לעידן הנאורות

מהפכת הדפוס

המאה ה-15

(1500 – 1400)

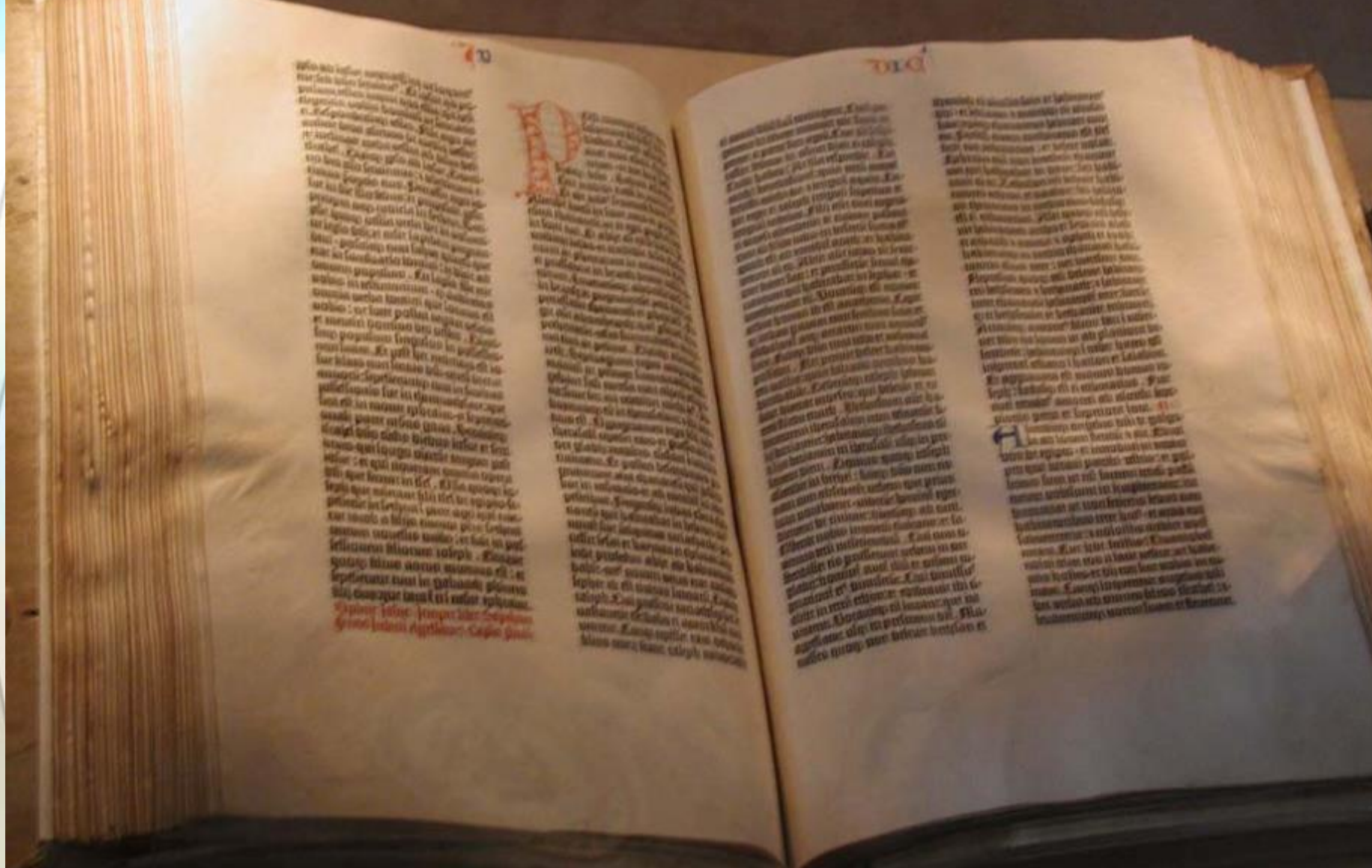

בימי הביניים, מעטים ידעו קראו
וכתוב, ספרים הועתקו באופן ידני
ועותקים אלה היו יקרים ונדירים.

בשנת 1455 הצליח ממציא גרמני,
בשם יוהן גוטנברג, לשכלל את
תהליך הדפוס – להפוך את
ההדפסה לזולה ומהירה. המצאתו
פתחה את השער לייצור המוני של
ספרים.

הספרים היו המפתח לידע, ומעתה
היה הידע זמין יותר לכולם.

הספר הראשון שהודפס על ידי גוטנברג, ממציא מכונת הדפוס

הספר הראשון שהדפיס גוטנברג היה התנ"ך. הוא ייצר 180 עותקים אחדים של התנ"ך שלו, בשנתיים. לפני זמנו לקח כארבעה חודשים מרוכזים על מנת להעתיק את התנ"ך, וכל עותק עלה כשכר ממוצע של פועל במשך 6 שנים!

המהפכה הפרוטסטנטית

המאה ה-16

(1600 – 1500)

את המהפכה הפרוטסטנטית
חולל נזיר נוצרי בשם מרטין
לותר, אשר מחה על השחיתות
של הכנסייה הקתולית וכמריה.

לפיו, המאמין הנוצרי אינו זקוק
לתיווך של כומר בינו לבין האל -
הוא יכול לקרוא בעצמו בכתבי
הקודש ולפרשם באופן עצמאי.

כדי לאפשר את הנגשת כתבי
הקודש, היה הראשון שתרגם את
התנ"ך לשפת המדוברת -
הגרמנית.

- 1 ¶ Dominus et magister n̄s Iesus ch̄ro dicendo. Penitentia agite. i. c.
- 2 ¶ Qd̄ verbū de penitētia sacramentali (id est confessiōis et satisfactiōis
que sacerdotum ministerio celebratur) non pōt intelligi.
- 3 ¶ Non tñ solam intendit interiorē: immo interior: nulla est. nisi foris ope
retur varias carnis mortificationes.
- 4 ¶ Manet itaq; pena donec manet odiū sui (id est penitentia vera intus)
scz vsq; ad introitum regni celoz.
- 5 ¶ Papa nō vult nec pōt vllas penas remittere. p̄ter eas: quas arbitrio
vel suo vel canonum imposuit.
- 6 ¶ Papa nō pōt remittere vllā culpā nisi declarando et approbando res
missam a deo. Alut certe remittendo casus reseruos sibi: quib; p̄ter
ptis culpa prius remaneret.
- 7 ¶ Nulli prius remittit deus culpā: quin simul eū subijciat: humilitatū
in omnibus: sacerdoti suo vicario.
- 8 ¶ Canones penitētiales solū viuētibus sunt impositi. nihilq; mortuis
fm eosd̄ em debet imponi.
- 9 ¶ Inde bñ nobis facit sp̄s sc̄tus in papa. excipiendo in suis decretis sp̄
articulū mortis et necessitatis.
- 10 ¶ Indocte et male faciūt sacerdotes ii: qui mortuis p̄nas canonicas
in purgatorum reseruant.
- 11 ¶ Zizania illa de mutanda pena Canonica in penam purgatorij. vident
certe dormientibus episcopis seminata.
- 12 ¶ Olim pene canonicas nō possed: sed ante absolutionem imponebantur:
tanq; reamenta vere contritionis.
- 13 ¶ Mortui: p̄ mortē omnia soluunt. et legibus canonū mortui iam sunt
habentes iure earum relaxationem.
- 14 ¶ Imp̄fecta sanitas seu charitas mortui: necessario secūm fert magnū
timorē: tantoq; maiorem: quāto minor fuerit ipsa.
- 15 ¶ Idic timor et horroz satis est. se solo (vt alea taceā) facere penā purga
torij: cum sit. primus desperatiōis horroz.
- 16 ¶ Vident infernus: purgatorij: celum differre: sicut desperatio: ppe des
peratio. securitas differunt.
- 17 ¶ Necessariū videt alib; in purgatorio: sicut minui horrozē. ita augeri
charitatem.
- 18 ¶ Hec pbatum videt vllis: aut rōnibus aut scripturis. q̄ sint extra sta
tum meriti seu agende charitatis.
- 19 ¶ Hec hoc pbatū esse videt: q̄ sint de sua b̄itudine certe et secure saltē
oēs. licz nos certissimi simus.
- 20 ¶ Igitur papa p̄ remissionē plenariā oīm penaz. nō simpliciter oīm. in
telligit: sed a seipso tantūmodo impositaz.
- 21 ¶ Errant itaq; indulgentiarū p̄dicatores. ii: qui dicūt per pape indulgē
tias: hofem ab omī pena solui et saluari.

- 24 ¶ Docendi sunt ch̄stiani. q̄ venie Pape sunt viles: si non in eas confi
dant. Sed nocentissime: si timorē dei per eas amittant.
- 25 ¶ Docendi sunt ch̄stiani. q̄ si Papa nosset exactiones venialium p̄dicato
rum mallet Basilicā. s. Petri in cineres ire: q̄ edificari. cute carne ⁊ os
sibus onum suaz.
- 1 ¶ Docendi sunt ch̄stiani. q̄ Papa sicut debet ita vellet. etiam vendita (si
opus sit) Basilica. s. Petri: de suis pecunijs dare illis: a quozum pluri
mis quidā cōcionatores veniaz pecuniam eliciunt.
- 2 ¶ Vana est fiducia salutis p̄ lras veniaz. etiā si Cōmissarius: immo Pa
pa ipse sua aīam p̄ illis impigneraret.
- 3 ¶ Hostes ch̄ri et Pape sunt ii: qui p̄pter venias p̄dicandas verbū dei in
alijs ecclesijs penitus silere iubent.
- 4 ¶ Iniuria fit verbo dei: dū in eodez sermone: equale vel longius tēpus
impenditur venijs q̄ illi.
- 5 ¶ Mens Pape necessario est. q̄ si venie (q̄d minimum est) vna cāpana:
vno pompis: et ceremonijs celebrant. Euangelium (q̄d maximū est)
centū campanis: centū pompis: centū ceremonijs predicet.
- 6 ¶ Thesauri ecclesie vñ Papa dat indulgētijs: neq; satis notati sunt: neq;
cogniti apud pplm ch̄sti.
- 7 ¶ Temporales certe nō esse patet. q̄ nō tā facile eos pfundūt: sz tñmō
colligunt multi concionatoz.
- 8 ¶ Nec sunt merita Ch̄ri et sc̄roz. qz hec sp̄ sine Papa opent ḡfam hoīs
interioris: et crucē: mortē: infernumq; exterioris.
- 9 ¶ Thesuros ecclesie. s. Laurēti⁹ dixit esse: paupes ecclesie. s. locutus est
vñ vocabuli suo tpe.
- 10 ¶ Sine temeritate dicim⁹ clauēs ecclesie (merito Ch̄ri donatas) esse thes
saurum istum.
- 11 ¶ Clax est em. q̄ ad remissionē penaz et casuū sola sufficit p̄tās Pape.
- 12 ¶ Verus thesaurus ecclesie. est sacrosctm euāgelium glorie et gratie dei.
- 13 ¶ Idic autē est merito odiosissimus. qz ex primis facit nouissimos.
- 14 ¶ Thesaurus autē indulgentiaz merito est gratissimus. qz ex nouissimis
facit primos.
- 15 ¶ Igitur thesauri Euangelici rhetia sunt: quibus olim piscabant viros
diuitiarum.
- 16 ¶ Thesauri indulgentiaz rhetia sunt: q̄bus nūc piscant diuitias viroz.
- 17 ¶ Indulgētie: quas cōcionatores vociferant maxias ḡfas. intelligunt
vere tales quoad questum pmouendum.
- 18 ¶ Sunt tamen re vera minime ad ḡfam dei et crucis pietatē compate.
- 19 ¶ Tenent Ep̄i et Curati veniaz aplicarū Cōmissarios cū omī reueren
tia admittere.
- 20 ¶ Sed magis tenent oībus oculis intendere: oībus aurib; aduertere:
ne p̄ cōmissione Pape sua illi somnia p̄dicent.
- 21 ¶ Contra veniaz aplicaz bitatē q̄ loquit. sit ille anathema ⁊ maledict⁹.

95 התזות" – עקרונות האמונה החדשים שתלה מרטין לותר בכנסייתו, 1517
משערים ששלוש שנים לאחר תליית הכרזה כבר נמצאו ברחבי אירופה 300,000 עותקים של העקרונות של לותר.
על בסיס עקרונות אלה קם הזרם הפרוטסטנטי בנצרות.

בקיצור,

מהפכת הדפוס שהתרחשה בסוף המאה ה-15, אפשרה לראשונה הפצה של ספרים ורעיונות באופן המוני ומיידי. הספר הראשון שהודפס בשיטה החדשה, היה [REDACTED]

אחד מהכתבים שהופצו בזכות מהפכת הדפוס, היה '95 התזות' שתלה מרתין לותר על דלת כנסייתו. מסמך זה ערער על סמכות האפיפיור והכמרים והוביל למהפכה הפרוטסטנטית. אחד מהעקרונות של לותר היו שכל אדם יכול לפרש את התנ"ך ללא [REDACTED]. מפעלו החשוב של לותר היה לתרגם את התנ"ך לגרמנית, שפת העם.

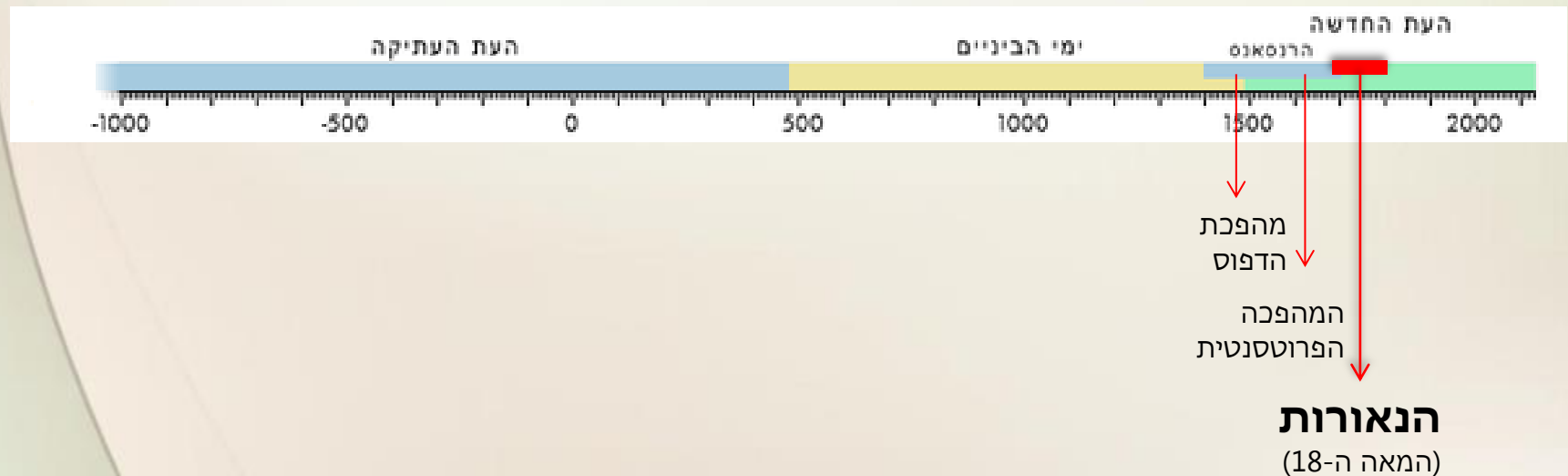
בכך [REDACTED]

עידן הנאורות

המאה ה-18

(1800 - 1700)

מחשכת ימי הביניים לעידן הנאורות

איך נראו ימי הביניים?

בידי מי נמצא הכוח,
בימי הביניים?

הכנסייה
ומעמד הכמורה
המלוכה
ומעמד האצולה

מהי הנאורות

הנאורות היא תנועה אינטלקטואלית שפעלה במאה ה-18 באירופה.

הוגי הדעות של תקופה זו החשיבו את האדם הפרטי ואת החשיבה החופשית.

הנאורות ערערה את סמכותה הדתית והתרבותית של הכנסייה, ואת סמכותו הפוליטית של השלטון המלוכני. היא היוותה את הבסיס להתפתחות המודרנה.

עקרונות הנאורות

במה האמינו הוגי הדעות של הנאורות?

הכרה בערך האדם

בימי הביניים התפיסה הרווחת היתה שמה שחשוב זה הדת, ושהאל שולט בכל מה שקורה. ממילא האדם בפני עצמו אינו חשוב.

הוגי הנאורות האמינו שהאדם אחראי לגורלו ולגורל החברה. כל אדם ניחן בתבונה, במצפון וביכולת לבחור את דרכו בחיים.

גם האנושות אחראית לגורלה – בעזרת המדע והקידמה היא תוכל לבער מהעולם את הפגעים, הרעב והמחלות, ולייתר את הצורך להסתמך על האל.

רעיון זה ערער על מעמד הכנסייה.

שוויון

בימי הביניים, נסיבות החיים של האדם קבעו את עתידו. אדם נמדד לפי המוצא, המגדר, הגזע שלו, או לפי המעמד החברתי של הוריו.

הוגי הנאורות האמינו שכל בני האדם שווים. כולם שווים וזכאים ליחס שווה, מעצם היותם בני אדם.

בין הוגי הנאורות היו גם נשים, שהעלו רעיונות פמיניסטיים ודרשו לקבל מעמד שוויוני. אך המהפכה הפמיניסטית החלה רק מאות שנים מאוחר יותר.

רעיון זה ערער על מעמד המלוכה.

זכויות טבעיות

בימי הביניים התפיסה הרווחת היתה שלאדם יש בעיקר חובות - חובות דתיות ביחס לכנסייה ולא, כמו גם חובות חברתיות ביחס לחברה ולמלך.

הוגי הנאורות האמינו שלבני האדם יש קודם כל זכויות טבעיות – כלומר, מולדות – שצריך לכבדן:

- הזכות לכבוד
- הזכות לחירות
- זכות הקניין

What are human rights?

מהן זכויות האדם?

חופש מחשבה

העקרון המרכזי של הנאורות היה חשיבה חופשית.
עמנואל קאנט, פילוסוף גרמני, הגדיר כך את הנאורות:

נאורות היא יציאת האדם מחוסר
בגרותו, שהוא עצמו אשם בו.
חוסר בגרות הוא אי-יכולתו של האדם
להשתמש בשכלו בלי הדרכת הזולת...
העז לדעת!
אזור אומץ להשתמש בשכלך שלך!
זו היא איפוא סיסמת הנאורות.

מטרת המדינה לטובת האזרחים

תיאוריית האמנה החברתית הקדימה את הדמוקרטיה המודרנית. לפיה, המדינה היא מוסד שמטרתו לפעול לטובת האזרחים.

לדעת הוגי תיאוריית "האמנה החברתית", ישנו הסכם בלתי כתוב ("אמנה"), בין האזרחים לבין השלטון, שבו האזרחים מוסרים את זכויותיהם לשלטון, על מנת שישלוט בהם לטובתם.

בני האדם שבידם הופקדה הרשות המבצעת,

אינם אדוני העם אלא פקידיו.

העם זכאי למנותם ולפטרם כרצונו...

(ז'אן ז'אק רוסו, על האמנה החברתית)

תרגול

למדנו על עקרונות הנאורות:

- הכרה בערך האדם
- שוויון
- זכויות טבעיות
- חופש מחשבה
- מטרת המדינה לטובת האזרחים

שאלת בגרות (חורף תשע"ט)

הוגי הנאורות הציגו השקפת עולם שונה מזו שהייתה מקובלת עד המאה ה־18, וקראו לעריכת שינויים מקיפים בחברה.

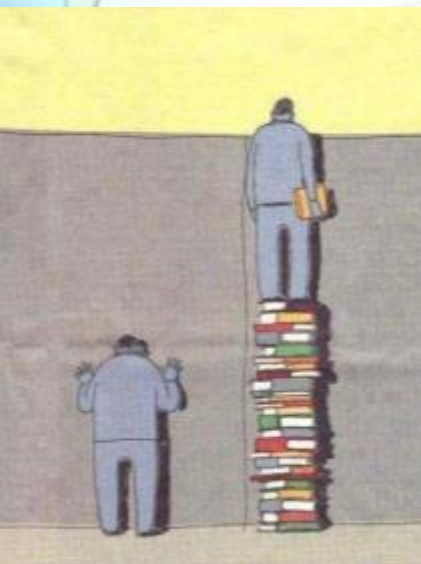
ציין רעיון אחד של הוגי הנאורות, **והסבר** כיצד הוא מבטא שינוי בסדרי החברה או השלטון לעומת מה שהיה מקובל עד המאה ה-18.

מאפייני הנאורות

מה אפיין את תקופת הנאורות?

ידע

בימי הביניים, הכנסייה החזיקה בידיה את מכלול הידע ואת הגישה אליו. המון העם לא ידע קרוא וכתוב ולא היה מלומד.

בתקופת הנאורות, ספרים היו נגישים לכולם ומספר יודעי הקרוא וכתוב גדל פי עשרה. הידע הפך להיות נחלת הכלל. בעלי מלאכה למדו ויישמו שיטות חדשות, אנשים רבים גילו עניין בענייני המדינה. ידע כללי, ולא רק הכשרה מקצועית, נתפסו כחלק בלתי נפרד מן החינוך בגיל הצעיר. לאדם הממוצע בתקופת הנאורות הייתה השכלה רחבה הרבה יותר מבעבר.

**ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS.
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.**

Mis en ordre de public par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Paris, & de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Berlin, & de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse, par M. D'ALEMBERT, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

Tout ce qui est imprimé par la Société, est imprimé par la Société.

TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez { BRASSON, rue Saint Jacques, à la Couronne.
D'AVIGNON, rue Saint Jacques, à la Couronne.
LE BRASSON, Impression ordonnée du Roi, rue de la Harpe.
D'AVIGNON, rue Saint Jacques, à la Couronne, & au Griffon.

M D C C L I

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROI.

אחד המפעלים החשובים של הוגי הנאורות
היה **האנציקלופדיה הראשונה**.

האנציקלופדיה שימשה להנגשת הידע בקרב
ההמון, אבל גם להפצת רעיונות הנאורות.

הכנסייה נלחמה בהפצת האנציקלופדיה
וניסתה לצנזר אותה ולאסור על הדפסתה,
ללא הצלחה.

האנציקלופדיה

140 כותבים התקבצו
ביחד וכתבו, תוך כמה
שנים, 71,818 ערכים
ב-28 כרכים. בכך
הועלה על הכתב
מכלול הידע האנושי,
ונהיה נחלת הכלל.

**דני דידרו, העורך הראשי של האנציקלופדיה
(1713 – 1784)**

"בני האדם לעולם לא יהיו חופשיים עד אשר יחנקו את
המלך האחרון, בעזרת מעיו של הכומר האחרון."

רציונליזם

רציונליזם: גישה המאמינה בתבונתו של האדם, וקוראת לו להשתמש בשכלו הישר.

בימי הביניים הכנסייה שלטה בידע. היא האמינה במסורת ובשינון, וטיפחה את האמונה שיש לקבל את המסורת ואת דבר הכמרים בלי חשיבה וביקורת.

הוגי הנאורות האמינו בכוחה של התבונה. הם לא הסכימו לקבל כל אמונה או הנחת יסוד שאינה מסתדרת עם השכל הישר.

הם האמינו שהשימוש בשכל, בצורה חופשית וללא סייגים, יוביל להבנה טובה יותר של העולם, וממילא להפיכתו למקום טוב יותר.

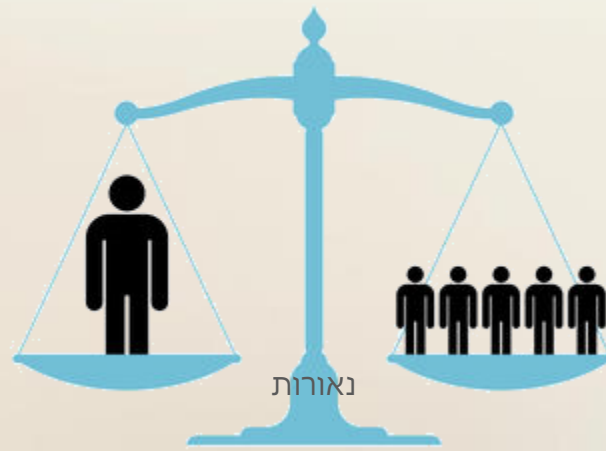

אינדיבידואליזם

אינדיבידואליזם: פילוסופיה פוליטית המדגישה את ריבונותו של הפרט (=האינדיבידואל) על חיו

בימי הביניים האדם היה קודם כל הקבוצה אליה השתייך.

בתקופת הנאורות החל לעלות מעמדו של האדם היחיד, העומד בפני עצמו ושולט על חיו.

ספקנות וחילון

התוצאה הישירה של התפיסה הרציונלית וחופש המחשבה שטיפחו הוגי הנאורות, יחד עם האינדיבידואליזם והכרסום במעמד הכנסייה, היתה ספקנות דתית ותופעה נרחבת של חילון.

פחות ופחות אנשים האמינו באמונות הדתיות שהפיצה הכנסייה. המדע (למשל, חוקי הטבע שחשף ניוטון) החליף את מקומו של האל בהבנת העולם, והעקרונות המוסריים שהתוו הפילוסופים שימשו כתחליף לחוקי הדת.

רבים מהוגי הנאורות האמינו בתפיסת עולם
המכונה **דאיזם** (= הדת הטבעית).

הדאיסטים האמינו בקיומו של כוח עליון,
וכיבדו את כתבי הקודש הנוצריים, אבל לא
האמינו בכנסייה, בטקסים הדתיים, או
בדברים שסותרו בעיניהם את השכל הישר
(כמו האמונה בהשגחה פרטית).

קידמה

בימי הביניים, האמינו שהם יודעים כל מה שניתן לדעת על הטבע ועל העולם, ושדבר לא ישתנה.

בתקופות הנאורות, ההתקדמות המחשבתית והטכנולוגית, ותפיסות העולם החדשות שהונחלו על ידי הוגי הנאורות, קידמו את המדע, הרפואה, התעשייה ושינו באופן מהיר את אורח החיים.

ההתקדמות המדעית והאנושית הובילה לתחושה שהעולם מתקדם במגמה קבועה לעתיד טוב יותר.

תרגול

למדנו על מאפייני הנאורות:

- ידע
- רציונליזם
- אינדיבידואליזם
- ספקנות וחילון
- קידמה

שאלת בגרות (חורף תשע"ו)

ה"אנציקלופדיה" בצרפת, הוא חיבור שציין במידה רבה את תחילתה של תקופה חדשה.

- **הצג** את הנסיבות ההיסטוריות שגרמו לכתיבתו.
- **הצג** את ההשפעה של פרסום זה על בני זמנו.
- האם לדעתך השפעה זו עדיין רלוונטית בימינו? **נמק** את תשובתך.

תוצאות הנאורות

השפעת הנאורות

עידן הנאורות השפיע על התחוללותן של המהפכה האמריקאית והמהפכה הצרפתית, וחיזק את עלייתן של אידיאולוגיות מודרניות כמו הלאומיות והסוציאליזם.

רעיונות הנאורות ערערו את העולם המסורתי. פגעו בכוחן של המלוכה והחלוקה המעמדית והחלישו את מוסדות הדת והאמונה הדתית.

הנאורות עיצבה מחדש את התקופה המודרנית, והשפיעה במישרין ובעקיפין על הטלטלות העזות שיחלו לפקוד את העם היהודי באירופה במאה ה-19.